

A Critical Review on the Book *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*

Seyyed Parsa Hejazi*

Mohammad Jafar Javadi Arjmand**

Abstract

Although Jack Snyder is a defensive neo-realist, he has kept himself faithful to Waltz's structuralism; his big difference in this work is in his attention to the factors that were compared to the level of the international system and are placed at the reductionist levels. By combining the mentioned levels, the author presents a clearer picture of some countries' causes of war and unjustified expansionism. Among the structures mentioned in Snyder's work, we can mention the differences in the political systems of nation-states and the impact of these differences on their distinct foreign policy behaviors. The author searches for many roots of expansionist decisions in the psychological dimension and examines the possible causes of expansionist thinking in structural impositions, which, from his point of view, are not the primary cause in most cases. In the end, it is important to mention that the expansionist groups of a country often use these impositions to move towards unbridled expansionism with the use of propaganda techniques and exaggerating external risks to mobilize political resources.

Keywords: Expansionism, Balance of Power, Mind Frame, Offensive Power, War.

Extended Abstract

"Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition" by Jac Snyder delves into the intricate relationship between domestic politics and the pursuit of international

* Master's Student of International Relations, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran, parsa.hejazi@ut.ac.ir

** Associate Professor, Department of Political Science, University of Tehran, Iran (Corresponding Author), mjjavad@ut.ac.ir

Date received: 23/09/2023, Date of acceptance: 28/01/2024

ambitions by powerful nations. This thought-provoking book challenges prevailing notions surrounding imperial endeavors and sheds light on the myths that often shape and justify these undertakings.

Snyder begins by scrutinizing the intersection of domestic political dynamics and the external projection of power. He argues that empires are not solely products of geopolitical strategies but are deeply intertwined with the internal politics of the nations that seek imperial status. The author contends that leaders, in their pursuit of global dominance, often resort to mythmaking a process that involves constructing narratives and ideologies to garner support from domestic audiences. The book critically examines historical instances where myths played a pivotal role in shaping imperial ambitions. Snyder meticulously analyzes case studies, ranging from ancient civilizations to modern superpowers, to illustrate how leaders craft narratives that portray imperial endeavors as necessary, just, and even inevitable. By exploring these historical examples, the author highlights the recurrent patterns of mythmaking that transcend time and cultures. One of the central themes explored in *"Myths of Empire"* is the role of nationalism in fueling imperial aspirations. Snyder contends that leaders frequently exploit nationalistic sentiments to build support for ambitious foreign policies. The book delves into how the manipulation of national identity and pride becomes a potent tool in justifying actions that may otherwise be met with skepticism or resistance from the public. In addition to nationalism, the author explores the impact of economic interests on the formation of imperial myths. Snyder argues that economic considerations often drive nations to pursue imperialist agendas, and leaders strategically weave economic narratives to garner support. The book dissects the symbiotic relationship between economic interests, political power, and imperial ambitions, providing a nuanced understanding of the complex motivations behind global expansion. *"Myths of Empire"* also addresses the consequences of these myths on both domestic and international fronts. The author contends that the perpetuation of imperial myths can have far-reaching implications, shaping not only foreign policies but also influencing the socio-political fabric of the nations involved. The book explores how these myths impact public discourse, shape national identity, and contribute to the formulation of enduring foreign policy doctrines. Furthermore, Snyder delves into the challenges posed by the persistence of imperial myths in a rapidly changing global landscape. As the dynamics of power shift and new geopolitical realities emerge, the book raises critical questions about the adaptability of imperial narratives and their relevance in the face of evolving political, economic, and social contexts. In conclusion, *"Myths of Empire"* offers a compelling analysis of the

61 Abstract

intricate interplay between domestic politics and international ambitions. Jac Snyder's exploration of imperial myths provides readers with valuable insights into the motivations, strategies, and consequences associated with the pursuit of global dominance. This thought-provoking work challenges conventional wisdom and invites readers to critically examine the narratives that shape the course of nations on the world stage.

Bibliography

- Beyer, A. C. (2017), *International Political Psychology*, London: Palgrave Macmillan.
- Eyerman, R. (1981), False consciousness and ideology in Marxist theory. *Acta Sociologica*, 24(1-2), 43-56.
- Gerschenkron, A. (1962), *Economic backwardness in historical perspective: A book of essays (Vol. 584)*, . Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Gilpin, R. (1981), *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Hwang, J. (2005), Offensive realism, weaker states, and windows of opportunity: the Soviet Union and North Korea in comparative perspective. *World Affs*, 168,39.
- Jervis, R. (2017), *Perception and misperception in international politics: New edition*. Princeton University Press.
- Kahneman, D. S. (1982), *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*. Cambridge university press.
- Kenneth Waltz (1979), *Theory of International Politics*, Addison-Wesley.
- Mearsheimer, J. J. (2001), *The tragedy of great power politics*. New York, NY: WW Norton.
- MEARSHEIMER, J. J. (2018), *Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. Yale University Press.
- Moshirzadeh, H. (1384), *Evolution in theories of international relations*. S.M.T Publications
- Mueller, D. (2003), *Public Choice III*. Cambridge University Press.
- Olson, M. (2022), *The rise and decline of nations: Economic growth, stagflation, and social rigidities*. Yale University Press.
- Robert Jervis, J. L. (1991), *Dominoes and bandwagons: Strategic beliefs and great power competition in the Eurasian rimland*. New York: Oxford University Press.
- S. P. Huntington (2006), *Political order in changing societies*, Yale university press.
- V. M & Day, B. S. Hudson (2019), *Foreign policy analysis: classic and contemporary theory* . Rowman & Littlefield.
- Van Evera, S. (2013), *Causes of war: Power and the roots of conflict*. Cornell University Press.
- Walt, S. M. (1990), *The origins of alliance*. Cornell University Press.
- Wendt, A. (1999), *Social theory of international politics (Vol. 67)*, Cambridge University Press..

نقدی بر کتاب

Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition (افسانه‌های امپراتوری: سیاست‌های داخلی و جاه‌طلبی بین‌المللی)

سیدپارسا حجازی*

محمدجعفر جوادی ارجمند**

چکیده

جک اسنایدر، به‌عنوان یک نوواقع‌گرای تدافعی، گرچه خود را وفادار به سنت ساختارگرایی والتز نگه داشته است، تفاوت بزرگ او در این اثر در توجه او به ساختارهایی است که در قیاس با ساختار نظام بین‌الملل در سطح تقلیل‌گرایانه قرار می‌گیرند. نویسنده، با ترکیب سطوح ذکرشده، تصویر واضح‌تری را از علل جنگ و توسعه‌طلبی‌های بدون توجیه برخی کشورها ارائه می‌کند. از جمله ساختارهای اشاره‌شده در اثر اسنایدر می‌توان به تفاوت‌های موجود در سیستم‌های سیاسی ملت-دولت‌ها و تأثیر این تفاوت‌ها در سیاست‌گذاری خارجی اشاره کرد. نویسنده بسیاری از ریشه‌های تصمیمات توسعه‌طلبانه^۱ را در بعد روان‌شناختی نیز جست‌وجو می‌کند و از طرف دیگر، علل احتمالی تفکرات توسعه‌طلبانه را در تحمیل‌های ساختاری سطح کلان نیز موردبررسی قرار می‌دهد که از دیدگاه وی در اکثر مواقع در جایگاهی ثانویه هستند، گرچه این تحمیل‌ها در بیش‌تر اوقات مورد استفاده طیف توسعه‌طلب یک کشور قرار می‌گیرند تا با استفاده از تکنیک‌های پروپاگاندا و بزرگ‌نمایی مخاطرات خارجی (paper tiger imaging) در جهت بسیج منابع سیاسی و حرکت به‌سوی توسعه‌طلبی افسارگسیخته حرکت کنند.

کلیدواژه‌ها: توسعه‌طلبی، موازنه قوا، چهارچوب ذهنی، قدرت تهاجمی، جنگ.

* دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران،
parsa.hejazi@ut.ac.ir

** دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، mjjavad@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۸

۱. مقدمه و بیان مسئله

جک اسنایدر استاد روابط بین‌الملل و علوم سیاسی دانشگاه کلمبیاست. او عضو آکادمی علوم و هنر آمریکاست که آثار و کتب متعددی در حوزه روابط بین‌الملل منتشر کرده است. چرا دموکراسی‌های انتخابی به جنگ روی می‌آورند و اسطوره امپراتوری از جمله آثار او به‌شمار می‌روند. اسنایدر از بنیان‌گذاران مکتب واقع‌گرایی تدافعی است؛ جایی که او به‌همراه استفن والت نقش مؤثری در تبیین اصول و مؤلفه‌های این مکتب فکری داشته‌اند.

ایده اصلی واقع‌گرایی تدافعی بر این امر استوار است که آنارشی بین‌المللی معمولاً خوش‌خیم است؛ یعنی امنیت نایاب نیست و فراوان است. در نتیجه، دولت‌ها که این وضعیت را درک می‌کنند، رفتار تهاجمی نخواهد داشت (Moshirzadeh 2005). زمانی که دولت‌ها احساس تهدید کنند، به آن واکنش نشان می‌دهند و این واکنش نیز معمولاً در سطح ایجاد موازنه و بازداشتن تهدیدگر خواهد بود.

می‌توان گفت رشته روابط بین‌الملل با فهم مسائل و روندهایی که منتهی به جنگ می‌شوند، جایی را در میان رشته‌های علوم انسانی برای خود باز کرد. موضوع اصلی اما در این نکته نهفته است که سنت‌های نظری مختلف در این رشته از زوایای مختلف و گاه ضدونقیضی به عوامل و علل مذکور می‌پردازند. می‌توان گفت که با پیچیدگی فزاینده روندهای منتهی به جنگ در دنیای به‌هم‌پیوسته و دیجیتالی فعلی، توجه به عوامل سیستماتیک نمی‌تواند تصویر کاملی از فرایندهای تصمیمات سیاست خارجی را در طیف همکاری تا جنگ ارائه دهد. در این میان، نوواقع‌گرایی تدافعی یکی از شاخه‌های تاحدی جدید از واقع‌گرایی ساختاری است که خود را به عوامل سیستماتیک و مکانیکی محدود نکرده است و برای کشف عوامل علی و تبیینی مختلف، جعبه سیاه دولت را باز می‌کند. کتاب *افسانه‌های امپراتوری* درصدد است تا این تصویر کامل‌تر را با تحلیل‌هایی برگرفته از سطح خرد روان‌شناختی تا سطوح میانی فرایندهای درونی دولت و سطح کلان نظام بین‌الملل ارائه دهد.

۲. معرفی کتاب

کتاب *افسانه‌های امپراتوری؛ سیاست‌های داخلی و جاه‌طلبی بین‌المللی* اثر جک اسنایدر، استاد نظریات روابط بین‌الملل در دانشگاه کلمبیا در شهر نیویورک، است. انتشارات دانشگاه کرنل اولین نسخه کتاب را در سال ۱۹۹۱ منتشر کرد. کتاب دارای هشت فصل با عناوین زیر است:

۱. افسانه امنیت از طریق توسعه طلبی؛
 ۲. سه تئوری در باب توسعه طلبی بیش از حد؛
 ۳. آلمان و الگوی توسعه دیر هنگام؛
 ۴. پیش نهاد ژاپن برای خودکفایی؛
 ۵. امپریالیسم اجتماعی در بریتانیای عصر ویکتوریا؛
 ۶. سیاست های شوروی و یادگیری راه بردی؛
 ۷. اجماع جنگ سرد آمریکا؛
 ۸. توسعه طلبی بیش از حد: ریشه ها و پادزهرها.
- به نظر می رسد ایده اصلی نویسنده در باب نوشتن این کتاب ریشه در نقض گفتارهای واقع گرایان تهاجمی دارد. عقایدی مثل باور به مزیت تهاجمی و توسعه طلبی به قصد تسخیر منابع و اراضی بیش تر (Mearsheimer 2001) همگی بخشی از نظرهای واقع گرایان تهاجمی را شکل می دهند. اسنایدر اما با مورد هدف قراردادن موارد ذکر شده و هم چنین اضافه کردن فاکتورهای روان شناختی ادراکی تصویر دیگری را از فرایند تصمیم گیری ارائه می دهد.
- نویسنده در همان ابتدای کتاب سازمان کلی بحث درباره مسائل و مشکلات ناشی از توسعه بی خود و بی جهت کشورهایی را، که رؤیای رسیدن به امنیت دارند، طرح کرده است و در فصول بعدی کتاب با مطالعات موردی در تاریخ کشورهای که سابقه این سیاست ها را داشته اند، در اثبات نظرهای خود قدم برمی دارد. تفکر کشورها در این گونه توسعه ها به بیان نویسنده، می تواند ریشه در مسائل مختلفی داشته باشد، اما محور اصلی در چنین توسعه ای با هدف انباشت امنیت انجام می شود.
- شایان ذکر است که در این نقد و بررسی، سعی بر آن شده است تا نتایج ملموس و مهم تمامی فصول کتاب به رشته تحریر درآید. در این مسیر، اما ذکر این نکته حائز اهمیت اساسی است که حجم قابل توجهی از سرفصل های کتاب به اثبات نظریات نویسنده با بررسی مثال های تاریخی اختصاص داده شده است. با توجه به حجم زیاد مطالب کلیدی و اساسی کتاب، بررسی این فصول از این مقاله حذف شده و فقط به نتایج اساسی و جوهره اصلی کتاب توجه شده است. هم چنین، شایان ذکر است که بررسی این چنینی مثال های تاریخی به هدف اثبات سخنان امری است که دیگر نظریه پردازان تئوریک نیز از آن با شیوه مشابهی بهره برده اند و در نهایت به

نتایج ضدونقیض دیگری می‌رسند. بنابراین، منطق این تحلیل بر این زاویه تکیه دارد که فارغ از نحوه جهت‌گیری و پیش‌داوری ذهنی (mental bias) نویسنده، مقاله تنها براساس شاکله اصلی یکی از اصلی‌ترین متفکران نواقع‌گرایی تدافعی نوشته شود. هم‌چنین، ذکر این نکته ضروری است که در تکمیل (یا گاهی نقد) نظرهای نویسنده و هم‌چنین انتقال مفاهیم کلیدی و گاه پیچیده کتاب برای مخاطب فارسی‌زبان، هم از منابع درون کتاب و هم از منابع خارج از کتاب استفاده شده است. در آخر نیز، باتوجه به عدم وجود نسخه ترجمه‌شده عموم منابع به زبان اصلی در کتاب‌نامه درج شده‌اند.

۳. نقد موضوعی

۱.۳ افسانه امنیت از طریق توسعه‌طلبی

آنچه در بسیاری از مواقع در سیستم داخلی کشورها توجیه می‌شود، فرصت دستیابی به امنیتی مطلق از طریق توسعه‌طلبی و گسترش قلمرو است؛ موضوعی که، همان‌طور که پیش‌تر نیز به آن اشاره شد، ریشه در تفکرات نواقع‌گرایان تهاجمی دارد. به بیان نویسنده، در بسیاری از مواقع و در کمال تعجب واقع‌گرایانی که خود را نواقع‌گرایان تهاجمی می‌نامند، این ایده را در قالب چند تفکر بیان می‌کنند:

- لزوم وجود ابتکار عمل و استفاده از آنچه مرسوم به پنجره موقعیت (windows of opportunity) است، در جهت شروع توسعه‌طلبی برای رسیدن به امنیت؛
- باور به تئوری اثر دومینویی (domino effect)، چه در فرصت‌ها و چه در مخاطرات عدم استفاده از این فرصت‌ها؛
- باور به مزیت تهاجمی (offensive advantage).

پیش از ورود به مباحث دیگر، لزوم شناخت تفکر نواقع‌گرایی تهاجمی در قالب‌های ذکرشده حائز اهمیت است.

۲.۳ پنجره موقعیت

نواقع‌گرایان تهاجمی به‌خصوص و به‌طور کلی هر طیف و گروهی که خواستار افزایش قلمرو با توجیه امنیت هستند، از این مفهوم پیروی می‌کنند. در بیان ساده، مفهوم پنجره موقعیت به

شرایطی اشاره دارد که در تفکر گروه یا سازمان تصمیم‌گیرنده در صورت عدم انجام اقدام تهاجمی و یا ابتکار عمل پیش‌دستانه (به‌طور کلی عدم استفاده از موقعیت)، دیگر هیچ فرصتی برای به‌دست‌آوردن مزیت نسبی حاصل نمی‌شود (Hwang 2005). این شرایط همانند پنجره‌ای است که در یک برهه زمانی خاص باز می‌شود و قابل استفاده است و در صورت عدم استفاده برای همیشه بسته می‌شود. درست در چنین شرایطی است که سیستم سیاست داخلی یک کشور شاهد طیفی از افراد یا گروه‌ها و سازمان‌هایی می‌شود که با عجله و با ترسی ناگهانی در جهت توجیه این موقعیت میرا قدم برمی‌دارند. به عقیده نویسندگان، یکی از متداول‌ترین تکنیک‌هایی که به‌منظور توجیه استفاده از پنجره موقعیت مورد استفاده این طیف قرار می‌گیرد، تکنیکی با مفهوم بزرگ‌نمایی خطر مهاجم است.

طیف یادشده به این ترتیب سعی می‌کند تصویری ساختگی و تحریف‌شده از حریف را به عموم و یا سایر حلقه‌های تصمیم‌گیری نشان دهد و در ادامه، با ایجاد احساس ترس و ناامنی، نیروهای سیاسی و مادی کشور را به‌سوی یک جنگ هزینه‌بر سوق دهد. نتیجه ایجاد ترس از یک ببر پوشالی (paper tiger) بسیج نیروهای کشور برای استفاده از پنجره موقعیت است. نتیجه آن‌که، به بیان استفن والت، کشورهایی که منطق دنباله‌روی (bandwagon) دارند، به‌جای تشکیل اتحاد جهت موازنه‌سازی در مقابل افزایش قدرت تهاجمی کشور یادشده، پیرو و همراه با او در اتحادی تهاجمی قرار می‌گیرند تا بلکه، در پیروزی‌های پیش‌بینی شده توسط خودشان، از غنائم حاصل تهاجم سهمی ببرند (Walt 1990).

۳.۳ تئوری اثر دومینویی

این مفهوم در تکمیل مفهوم قبلی به این موضوع اشاره دارد که فارغ از سود یا ضرر، در هر دوی این شرایط، متغیرها با منطقی تصاعدی رشد می‌کنند. برای مثال، گلوله‌ای از برف را در شروع یک بهمن تصور کنید. با گذشت زمان و حرکت مداوم گلوله به حجم آن و در نتیجه قدرت تخریب آن اضافه می‌شود. در تئوری اثر دومینویی، نقطه شروع سودها و مخاطرات شبیه به قطعه اول دومینو یا همان گلوله‌برفی مثال بهمن است که با مرور زمان به تشکلی بزرگ‌تر قوت می‌بخشد.

لاجرم در همان نقطه ابتدایی باید با ابتکار عمل و جدیت با آن‌ها روبه‌رو شد. برای مثال، در بُعد سیاست خارجی، کشور الف اگر با یک مخاطره خارجی روبه‌رو می‌شود، با این منطق باید

به سرعت و با جدیت با آن مقابله کند؛ چراکه اگر نکند، تهدید بزرگ و بزرگ‌تر می‌شود و به نقطه‌ای می‌رسد که کشور الف دیگر توانایی مقابله با آن را نخواهد داشت. در نتیجه این تفکر مفاهیمی مثل جنگ پیش‌گیرانه (preventive war) برای ضعیف کردن حریف شکل می‌گیرند (Robert Jervis 1991). این موضوع اما نقطه مقابلی هم دارد:

گروه و طیف توسعه‌طلب با این روش دیگران را متقاعد می‌کنند که سود نسبی نیز با استفاده از پنجره موقعیت ایجاد شده به شکلی تصاعدی رشد می‌کند و در آینده چه‌بسا دور تمامی هزینه‌های خود را پوشش خواهد داد. هم‌چنین، اثر دومینویی می‌تواند به اشکال دیگر هم مطابق با منافع خاص تعبیر شود؛ نویسنده برای مثال آلمان را مورد بررسی قرار می‌دهد که در زمان شکل‌گیری جنگ جهانی دوم هرگونه تنش‌زدایی و دادن امتیازات کوچک را با دید دومینویی نگاه می‌کرد. به این مفهوم که امتیاز دادن و تنش‌زدایی بیش‌تر (مثل دومینو) به توقعات بیش‌تر از سوی متفقین منجر شد و در انتها آلمان را زیر یوغ آن‌ها خواهد برد.

۴.۳ باور به مزیت تهاجمی

به نظر می‌رسد ریشه‌های قدرت تهاجمی از حافظه تاریخی واقع‌گرایان سستی و مبتنی‌بر اندیشه‌های ماکیاوولی نشئت می‌گیرد. به‌دیگرسخن، مزیت تهاجمی اشاره به این دارد که در شرایط نبود قدرت فائقه جهانی، داشتن یک تصویر تهاجمی / ترسناک / تهدیدآمیز مزیتی به دارنده تصویر می‌دهد که داشتن تصویر غیرتهاجمی به او نمی‌دهد؛ درست مانند موضوعی که ماکیاوولی در کتاب شهریار خود در وصف ترس از شهریار بیان می‌کند.

به عبارت دیگر، در این شرایط حامیان این باور فکر می‌کنند که مفهوم موازنه قوا در جهت عکس عمل می‌کند. به این ترتیب، این تصویر باعث جذب دنباله‌روان در یک اتحاد تهاجمی می‌شود، اما موضوعی که نویسنده به آن اشاره نمی‌کند آن است که آیا ریشه‌های این جذابیت از ترس از مورد تجاوز قرارگرفتن است یا ریشه در بهره‌مندی از قدرت اتحاد و مزایای تهاجمی آن دارد (Walt 1990).

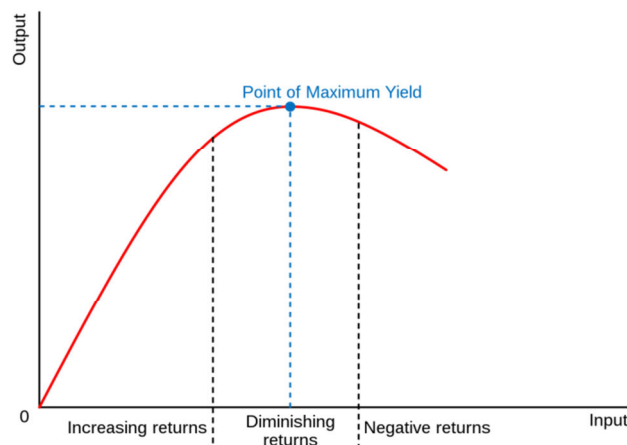
۵.۳ نتایج افسانه‌سازی‌های توسعه افسارگسیخته

به عقیده نویسنده، ریشه‌های تفکرات ذکر شده در هر مکتب نظری‌ای که باشند، به نظر می‌آید که اصل موازنه قوا را به فراموشی سپرده‌اند. یک قدم به عقب برمی‌گردیم؛ هرگونه شروع به بسیج

نیروهای داخلی و شکل‌گیری اتحادهای دنباله‌روانه بیش‌تر از این‌که در آینده پاداشی برای اعضای اتحاد داشته باشند، توسط نظام بین‌الملل و اصل موازنه قوا مجازات می‌شوند. برای مثال، با بازگشت به نظریات موازنه تهدید، موازنه دفاعی در شرایطی شکل می‌گیرد که کشور یا اتحاد مذکور با اعمال احتمالی خود در جهت توسعه، حداقل در ذهن دیگران، تهدیدآمیز تلقی می‌شود. فارغ از این، توسعه‌طلبی و ورود به جنگ‌ها به‌منظور تأمین امنیت بدون هزینه نیستند. بسیج نیروهای سیاسی و مادی داخلی نه‌تنها نیازمند پرداخت بهای سیاسی (حداقل در کشورهای دموکراتیک) است، بلکه مستلزم بهای مادی است. هزینه‌های توسعه‌طلبی در این‌جا خلاصه نمی‌شوند. با شروع توسعه‌طلبی و افزایش قلمرو نیازهای لجستیکی و تاکتیکی جنگ، بیش‌تر و بیش‌تر منابع سیاسی و مادی اولیه درون مرزهای سرزمینی را تحت فشار قرار می‌دهند، و طولی نمی‌کشد که کشور مربوط خود را در یک منجلاّب خودساخته (self-encirclement)، چه درمقابل موازنه شکل‌گرفته علیه او و چه درمقابل کمبود منابع موردنیاز توسعه‌طلبی، می‌بیند (ibid.).

گرچه ذکر این نکته حائز اهمیت است که هزینه‌های توسعه‌طلبی در ابتدا منطقی تصاعدی به‌نسبت فایده‌هایشان ندارند و به عبارت دیگر، مسئله هزینه‌های توسعه‌طلبی از مفهوم قانون بازدهی کاهنده (law of diminishing returns) (شکل ۱) پیروی می‌کند، بنابراین، فارغ از گفته نویسنده، شاید بتوان گفته‌های مرشایمر مبنی بر تهاجم حساب‌شده را پذیرفت (Mearsheimer 2001). نتیجه آن‌که، کشورهایی که در طی تاریخ از سیاست‌های امپریالیستی پیروی کرده‌اند، در مواردی موفق شده‌اند و به قدرت‌های هژمون ثابت تبدیل شده‌اند که به‌اندازه کافی باهوش بوده‌اند که در نقطه‌ای مشخص به‌جای افزایش توسعه و رفتار تهاجمی خود را تثبیت کرده و به سیاست‌های دل‌جویی (appeasement policy) از دشمنانی که شکل داده بودند، پرداخته‌اند. (Gilpin 1981).

در توضیح بیش‌تر گفته نویسنده در مفهومی سازه‌انگارانه می‌توان چنین گفت که در هر دوره‌ای از تاریخ، برندگان امپریالیسم پس از دوره‌ای از تهاجمات توسعه‌طلبانه، نظامی با فرهنگ صلح‌طلبی را جهت تسکین شرایط جنگی (détente) یا برداشت‌های تهاجمی و هم‌زمان تثبیت خود شکل داده‌اند (Wendt 1999).

شکل ۱. ارتباط هزینه‌های توسعه و قانون بازده نزولی

منبع: ویکی‌پدیا

۴. نقد محتوایی

۱.۴ ریشه‌های شکل‌گیری افسانه‌های توسعه‌طلبان

ریشه‌های شکل‌گیری جریان‌های حامی توسعه‌طلبی در یک کشور، طبق بیان اسنایدر، می‌تواند از سه شاخه مختلف نشئت گیرد:

- توسعه‌طلبی واقع‌گرایانه (ریشه در تفکرات واقع‌گرایی تهاجمی)؛
- توسعه‌طلبی شناختی (ریشه‌های توسعه‌طلبی در روان‌کاوی هیئت تصمیم‌گیرنده)؛
- توسعه‌طلبی در نتیجه سیاست‌های خاص در حوزه داخلی (نظام‌های سیاسی مختلف و تأثیرات متفاوت آن‌ها در مهار یا صحنه‌گذاری توسعه‌طلبی).

فارغ از این‌که بدانیم ریشه اصلی و پررنگ توسعه‌طلبی در کدام‌یک از موارد فوق است، طبق بیان نویسنده، این‌گونه به نظر می‌رسد که همیشه درعمل ترکیبی از هر سه یا حداقل دو مورد از آن‌ها نقش خود را ایفا می‌کنند، گرچه تفاوت اصلی در شدت تأثیر هر کدام است.

۲.۴ توسعه‌طلبی واقع‌گرایانه

طبق سنت همیشگی واقع‌گرایان، دولت‌ها در ساختاری متشکل از موجودیت‌های دارای حاکمیت افقی و فاقد قدرت و اقتدار فائده قرار دارند. در چنین شرایطی هر دولتی برای تأمین

امنیت خود تنها می‌تواند به خود متکی باشد و امید به همکاری حتی اگر باشد، اندک است. در نظام بین‌الملل واقع‌گرا، امنیت و گاهی در مدل‌های رادیکال‌تر، قدرت هدف غایی تلقی می‌شود. نوواقع‌گرایان نسل اول بر این باور بودند که ساختار نظام بین‌الملل، فارغ از ویژگی‌های درونی دولت‌ها، نیروهایی را بر آن‌ها وارد می‌کند که در نتیجه آن دولت‌ها شبیه به توپ‌های بیلیارد و در رفتاری مکانیکی شده شامل حال تحمیل‌های ساختاری شده و در نتیجه گزینه‌های سیاست خارجی آن‌ها محدود (و حتی شبیه به هم) می‌شود (Waltz 1979). در چنین شرایطی، رفتار دولت‌ها در رقابتی مداوم در جهت افزایش قدرت خود به‌عنوان وسیله‌ای برای تأمین امنیت هم‌شکل می‌شوند؛ منطقی که کنت والتز آن را در رقابت و جامعه‌پذیری ساختاری به‌خوبی نشان می‌دهد. در بازی معمای زندانی، در شرایطی که بازیگران در ساختار تحمیلی بازی منطقی‌ترین انتخاب را می‌کنند، در نهایت به‌ضرر خود عمل کرده‌اند.

به بیان نویسنده، گرچه واقع‌گرایان به‌خوبی با بازی معمای زندانی و ارتباط آن با مسابقه تسلیحاتی و کاهش مجموع امنیت آشنایی دارند، در تفکر خود توسعه‌طلبی را جهت افزایش قدرت و عمق استراتژیک با تمامی هزینه‌ها و مخاطرات احتمالی ترجیح می‌دهند؛ چراکه آن را گزینه بهتری در مقایسه با عدم افزایش قدرت و هزینه‌های آسیب‌پذیری می‌بینند (Van Evera 2013). شایان ذکر است که تفکر دولت‌ها در مقابل راه‌های تأمین امنیت بسیار متفاوت است: ممکن است دولتی منطق آنارشی نظام بین‌الملل را بیش‌تر از آن‌که خوداتکا بداند، خودمحور دانسته و در چنین شرایطی چه‌بسا سیاست‌های واقع‌گرایانه با ملایمت بیش‌تری داشته باشد. هم‌زمان گروه دیگری از دولت‌ها شاید آنارشی را با تشکیل اتحادهای دوستانه در چهارچوبی از شناخت مشترک تعدیل کنند (Wendt 1999).

اما منطق واقع‌گرایی جهت توجیه افزایش قدرت حداقل دو مشکل بزرگ دارد:

- موازنه قوا (که محصول واقع‌گرایی است) شاید حتی در کوتاه‌مدت پاسخ سریعی به تهدید فزاینده یک کشور ندهد، اما به‌طور قطع در بلندمدت موجب شکل‌گیری اتحادهای موازنه‌ساز در مقابل تهدید می‌شود که نوعی دشمن‌تراشی بی‌جهت برای کشور توسعه‌طلب محسوب خواهد شد.

- در این تفکر، تخمین هزینه‌های احتمالی توسعه‌طلبی معمولاً یا دچار خطای طبیعی (آماري) می‌شود یا حامیان توسعه‌طلبی با تحریف یا مخفی کردن اطلاعات قسمت‌های مختلف حکومت و یا مردم را از هزینه‌های واقعی آن مطلع نمی‌کنند.

۳.۴ توسعه‌طلبی شناختی

اسنایدر با مطالعات خود نشان داده است که آنچه به‌عنوان تجربیات شکست‌های گذشته مفهوم‌بندی می‌شود، در بیش‌تر مواقع به‌شکل متعارف قابل‌درک و بررسی نیست. بیش‌تر از آن‌که افراد از شکست‌های گذشته خود یا تجربیات شکست‌های دیگران درس تاریخی بگیرند، تجربیات و برداشت‌های تاریخی در هر چهارچوب‌بندی ذهنی به یک شکل خاص در جهت توجیه اعمال و منافع تحریف می‌شوند. به‌دیگرسخن، افراد از گذشته آن چیزی را یاد می‌گیرند که می‌خواهند (formative lessons) و نه لزوماً آنچه واقعاً اتفاق افتاده است؛ حتی در مواردی افراد به‌جای یادآوری واقعی در گذشته خود تصویری ساختگی از آن را به‌یاد می‌آورند (Jervis 2017). این نوع حافظه گلچین‌شده (selective memory) در موارد شدیدتر حتی فراتر از تجربه شخصی می‌رود و افراد تجربیات انتزاعی و حتی آماری دیگران را آن‌طورکه درواقع اتفاق افتاده درک و برداشت نمی‌کنند. نقش حافظه تاریخی نیز در این قسمت موردتوجه است: در هر نسلی از افراد، بسته به بستر اجتماعی و فرهنگی زمان خودشان، باورهای جامعه‌پذیرانه درون آن‌ها شکل می‌گیرد که با اطمینان می‌توان گفت حداقل در زمان خودشان بسیار فراگیر و رایج است. برای توضیح واضح‌تر گفته‌اسنایدر می‌توان از یک مثال استفاده کرد: اگر کارل مارکس از شرایط طبقاتی اثر خود با آن حجم از بدبینی و الزامات انقلابی سخن می‌گوید، می‌توان ریشه‌های آن را در بستر اجتماعی و ذهنیت تاریخی خود مارکس جست‌وجو کرد؛ به همین ترتیب، زمانی که می‌بینیم جانشینان وی در سنت نومارکسیسم حتی گاهی اقتصاد بازار آزاد را بی‌رقیب می‌دانند، باید ریشه‌های آن را در بستر اجتماعی جدید و تطابق آن با نیازها و داده‌های جدید جست‌وجو کرد. نتیجه آن‌که، در هنگام بررسی شیوه‌های دریافت اطلاعات و نحوه درک و برداشت آن‌ها، همیشه باید به بستر و محدودیت‌ها و فرصت‌های اجتماعی زمان مربوط توجه داشت (Wendt 1999).

پیش‌زمینه‌های ذهنی فرد به درس‌های تاریخی خلاصه نمی‌شوند و شامل طیف بزرگ و پیچیده‌ای از ادراک، ایدئولوژی، تربیت و دوران کودکی، مذهب، فرهنگ، و ... می‌شوند که همه‌وهمه رفته‌رفته می‌توانند به ذهنیت امنیت از طریق توسعه‌طلبی ختم شوند. پیش‌داوری‌هایی که ریشه در چهارچوب‌بندی‌های ذهنی و شناختی فرد دارند، درنهایت نه‌تنها می‌توانند به‌مثابه فیلتری درمقابل ادراک و نحوه دریافت اطلاعات جدید عمل کنند، بلکه به حافظه انتخابی، که در بالا به آن اشاره شد، شکل می‌دهند. هم‌چنین، شایان ذکر است که افراد در ساخت‌بندی شناختی خود، نوع منحصربه‌فردی از چهارچوب‌های ذهنی را دارند. چهارچوب‌های ذهنی نوعی از سیستم‌های باورپذیری هستند که ورودی‌های شناختی افراد را فیلتر می‌کنند (Beyer 2017).

در دنیای پیچیده امروز، به طور کاملاً طبیعی، ذهن انسان نمی تواند همه اطلاعات را به طور کامل دریافت و درک کند، لذا نیاز به یک فیلتر ذهنی ضروری به نظر می آید که تصمیم گیری ها را مؤثرتر کرده و با سرعت بیش تری انجام دهد. در غیر این صورت، مخصوصاً در دنیای سیاست گذاری، افراد در سیل اطلاعات و سرعت نیاز به تصمیم گیری غرق می شوند. برای مثال، در شرایط عدم قطعیت افراد ترجیح می دهند به ساده ترین پاسخ های به عمل آورده شده توسط چهارچوب های ذهنی خود اکتفا کنند. در این شرایط اگر چهارچوب های ذهنی برپایه ترس و بیگانه هراسی بنا شده باشند، نتیجه چیزی جز پاسخ ساده و توسل به تهاجم و توسعه طلبی با توجیه رسیدن به امنیت نخواهد بود (Kahneman 1982). هم چنین، زمانی که فرد یا گروه تصمیم گیرنده درباره موضوع خاصی دسترسی درست و قابل قبولی به اطلاعات و داده های ورودی نداشته باشد، سیستم باورها و چهارچوب های ذهنی پیش داورانه نقش مکمل اطلاعات را بازی کرده و درست یا غلط، جاهای خالی را پر می کنند. در تصمیم گیری ها افراد سعی دارند تصمیمات خود را وابسته به شرایط محیطی تلقی کنند، در حالی که تصمیمات دیگران را در ذات و تدبیر شخصی آنها جست و جو می کنند. برای مثال، یک فرد چنین نشان می دهد که تصمیم غلط وی، که به نتایج منفی منجر شده است، به دلیل شرایطی رخ داده که از کنترل مؤثر وی خارج بوده است، در حالی که اگر اطرافیان تصمیمات اشتباهی می گیرند، این ریشه در نابخردی آنها دارد. چنین الگوی رفتاری را در تعاملات دولتها نیز می توان دید. نتیجه آن که، این نوع توجیهات، با پررنگ کردن شرایط محیطی، به نوعی بار مسئولیت را از دوش کارگزاران به ساختار منتقل می کنند. در نهایت، اسنادر متذکر می شود که ساختار باورهای استراتژیک بیش تر از این که ریشه در درس های تاریخی و شناخت و ادراک داشته باشد، ریشه در نوع خاص ایدئولوژی حاکم دارد که به شکلی به عنوان یک فیلتر شناختی و چهارچوب ذهنی عمل می کند. گرچه به نظر می آید اسنادر به تأثیر باورها و چهارچوب های ذهنی در پذیرش نوع خاصی از ایدئولوژی توجه قابل قبولی نکرده است، فارغ از ایدئولوژی حاکم بر شناخت و ادراک تصمیم گیرندگان، این که چه ایدئولوژی در چه بافت و ساختار فرهنگی ای به ایدئولوژی قالب و مشروع تبدیل می شود، خود متغیری وابسته به چهارچوب های ذهنی افراد است. نتیجه آن که، ایدئولوژی و ساختارهای شناختی در ارتباطی تکوینی و خودقوام بخش قرار دارند و به طور مستمر در حال تأثیرگذاری هم زمان و دایره وار بر روی هم هستند (Wendt 1999). ساختار و بافت فرهنگی الف منجر به جذب یک اسلوب فکری خاص می شود که این ایدئولوژی خود نتایجی را با جامعه پذیری خاص به هم راه دارد که دوباره در ارتباطی علی در مقابل بافت فرهنگی قرار

می‌گیرد. به‌دیگرسخن، مورد اصابت قرار گرفتن یک گروه اجتماعی توسط یک ایدئولوژی خاص ارتباط مستقیمی با آسیب‌پذیری‌های آن گروه نسبت به آن ایدئولوژی دارد که خود متغیر وابسته به محیط و بستر اجتماعی است. مثلاً نویسنده دوباره برای توجیه این موضوع از مثال تاریخی هیتلر استفاده می‌کند که طبق آن اگر در آلمان دوران قبل از جنگ جهانی دوم و آسیب‌دیده از بحران مالی بورس آمریکا با ایدئولوژی نازیسم خود را به قهرمان ملی تبدیل کرد (حداقل در ابتدا)، باید ریشه‌های پذیرش آن را توسط مردم در آسیب‌های زمانه جست‌وجو کرد.

۴.۴ توسعه‌طلبی در نتیجه سیاست‌های خاص در حوزه داخلی

در هر سیستم سیاسی حد مدون و عرفی از محدودیت‌های ساختاری سیستم داخلی بر اعمال سیاست‌مداران و تصمیم‌گیرندگان وجود دارد. بسته به این‌که سیستم تا چه میزان بهای سیاسی ورود به جنگ‌های بی‌توجیه را برای تصمیم‌گیرندگان بالا ببرد، میزان ورود به این قبیل جنگ‌ها متفاوت است. به‌طور کلی می‌توان گفت طیف حامی توسعه‌طلبی تقریباً همیشه برای کسب نوعی مشروعیت و حمایت از نیروهای مختلف سیاسی و اجتماعی سعی بر این دارد که منافع مضیق خود را در چهارچوب منافع ملی توجیه کند. به همین ترتیب، بزرگ‌نمایی خطرهای خارجی و تهدید مستقیم آن‌ها در مقابل منافع ملی می‌تواند ابزاری به‌منظور برانگیختن احساسات ناسیونالیستی و توجیه ورود به جنگ شود (Olson 2022).

برای مثال، در سیستم‌های دموکراتیک‌تر که حد قابل‌توجهی از پاسخ‌گویی درون حکومت نسبت به جامعه مدنی وجود دارد، توجیه ورود به جنگ و الزام بسیج نیروهای مادی کشور سخت‌تر صورت می‌گیرد. گرچه در دموکراسی‌ها نیز، همان‌طور که اسنادر خاطر نشان می‌کند، گروه‌های حامی توسعه‌طلبی ممکن است با در اختیارگیری انحصار اطلاعات تعیین‌کننده، نوعی عوام‌فریبی در سطح ملی و حتی در بین نخبگان سیاسی، در جهت توجیه جنگ، به‌وجود آورند. در سیستم‌های سیاسی کارتلی، که حجم کم‌تری از چنددستگی سیاسی (political pluralism) وجود دارد، امکان به‌کارگیری انحصار اطلاعات بالاتر است. در نتیجه چنین شرایطی، اطلاعات درست و تازه یا به‌دست مقامات بالاتر تصمیم‌گیرنده نمی‌رسد و یا در کم‌ترین حد خود عوام مردم را دچار ناآگاهی تعمیدی گسترده می‌کند. به‌هرحال، هیچ ملتی از یک جنگ بی‌مورد و بی‌توجیه حمایت نمی‌کند، لذا حدی از انحصار مخرب اطلاعات جهت ایجاد نوعی از آگاهی کاذب (false consciousness) و بسیج کردن آن‌ها همیشه مورد استفاده قرار می‌گیرد (Eyerman 1981).

هم‌چنین، مخاطرات انتخاباتی و وجود احزاب رقابتی، که به‌طور احتمالی بتوانند از تصمیمات ورود به جنگ حزب یا گروه حاکم علیه‌شان استفاده تبلیغاتی کنند، احتمال ورود به جنگ‌های بی‌دلیل را کاهش می‌دهد، ولی از بین نمی‌برد. از طرفی، صاحبان صنایع سنگین جنگی یا درکل هرگونه از صناعی که نفع اقتصادی-سیاسی مستقیم یا سیاسی غیرمستقیم از ورود جنگ به‌دست می‌آورند، می‌توانند این فرایند توجیه و عوام‌فریبی را تسهیل کنند. لذا میزان نفوذ و انحصار و نظارت بر این‌گونه سازمان‌ها در ورود به جنگ‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است.

به‌وجودآوردن هرگونه فضای افسانه‌ای و ساختگی توسط یک گروه یا حزب خاص مخاطره بزرگ دیگری نیز دارد؛ به این شکل که امکان این امر وجود دارد که آن‌ها خودشان زندانیان پروپاگاندا و بزرگ‌نمایی ساختگی خودشان شوند. به این ترتیب، هرگونه اصلاح‌نظرها و رد ادعاهای اغراق‌آمیز پیشین به مفهوم زیرسؤال رفتن آن گروه یا حذف از لحاظ سیاسی است. لذا گاهی حتی باوجود توافق کلی درون گروه توسعه‌طلب درباره عدم ادامه جنگ، آن‌ها راهی جز هم‌گام‌شدن با سیلی که خود به‌وجود آورده‌اند نمی‌بینند. اسنادی برای تشبیه این موضوع از مثال سواری گرفتن از یک بیر استفاده می‌کند. به این ترتیب، بیر ایده و گفتمان بزرگ‌نمایی شده گروه است که گروه در ابتدا برای بسیج منابع و توجیه منافع خود در قالب منافع ملی از آن استفاده می‌کند و تمام نظرهای مخالف اطراف را با سوارشدن روی بیر از بین می‌برد. در نهایت، بیر به‌قدری بزرگ و فراگیر می‌شود که راه فراری از خودش باقی نمی‌گذارد، جز این که جهت جلوگیری از بلعیده‌شدن سوار خود آن شوند. این مثال به‌خوبی نشان می‌دهد که در بسیاری از مواقع حتی پس از اجماع‌نظر درباره بزرگ‌نمایی بی‌جهت تهدید، گروه توسعه‌طلب ناخواسته زندانیان ایده‌های ساختگی می‌شوند که حال دیگر چسب یک‌پارچگی طرف‌دارانشان است. علاوه بر تکنیک‌های پروپاگاندا، گروه‌های توسعه‌طلب به‌خصوص در دولت‌های دموکراتیک‌تر از زدوبست کردن پارلمانی (logrolling) استفاده می‌کنند. تقریباً در تمامی کشورهای توسعه‌یافته غربی حد قابل توجهی از بده‌بستان‌های سیاسی درون حاکمیت و به‌خصوص در ارتباطات قوای مقننه و مجریه وجود دارد. در زمانی که شکل و شمایل شاخه قانون‌گذاری و اجرایی حکومت به‌صورت ائتلافی و شکننده باشد، پیش‌برد هرگونه سیاستی مستلزم جلب‌نظر احزاب و جریان‌های مخالف درون ائتلاف است. در این فرایند ممکن است گروه حاکم و توسعه‌طلب با دادن امتیازات، چشم‌پوشی‌های سیاسی، و حتی تصویب قوانین خاصی اقدام به مجبور ساختن گروه‌های دیگر به هم‌گام‌شدن با سیاست‌های توسعه‌طلبانه کنند (Mueller 2003). برای مثال و فهم بهتر، سناریوی زیر قابل طرح است:

فرض کنید حزب الف، با کمک و ائتلاف احزاب ب و ج، حزب حاکم می‌شود. حزب الف با داشتن تفکرات توسعه‌طلبانه پیش از هر نوع اقدامی نیاز به جلب نظر احزاب ائتلافی دیگر دارد. در این فرایند، حزب حاکم برخی از خواسته‌ها و سیاست‌های موردنظر احزاب دیگر را برآورده و تصویب می‌کند و حتی گاهی به میانجی‌گری تاکتیکی در بین آن‌ها می‌پردازد. درمقابل، انتظار می‌رود که احزاب ب و ج از سیاست‌های توسعه‌طلبانه الف حتی اگر از لحاظ فکری هم‌سو با آن نیستند، حمایت کنند.

در سیستم‌های غیرپارلمانی و ریاستی نیز رئیس‌جمهور بیش‌تر از آن‌که تصمیم‌گیرنده واحد مسائل باشد، به مدیریت سیاسی گروه‌های متعارض مبادرت می‌کند که از قضا در بسیاری از مواقع زندانیان افسانه‌سازی‌های گفتمان خود هستند و نمی‌توانند از آن فرار کنند. چه درباره ضرر و زیان‌ها صحبت کنیم چه منافع، در فرایندهای زدوبندی ترجیح کلی تصمیم‌گیرندگان در محور عملیاتی خلاصه می‌شود و تبعات میان‌مدت (تاکتیکی) و بلندمدت (استراتژیک) محلی از اعراب ندارند که در نتیجه این دیدگاه مقطعی باعث خطاهای محاسباتی پی‌درپی و ایجاد یک محیط مخرب در جنبه‌های متعارض و مختلف می‌شود که هریک در صدد برآوردن سیاست‌های خود هستند. نتیجه آن‌که، در این گونه سیستم‌ها نیز جهت‌جلوگیری از رکود سیاست‌گذاری و بن‌بست سیاسی (political deadlock) همیشه حدی از زدوبندی وجود دارد. جذابیت ورود و به‌نوعی تساهل عضوگیری این نوع گروه‌ها را باید در همان منطق سودهای دومینویی جست‌وجو کرد. به این ترتیب، ایده بازگشت سرمایه‌گذاری‌های سیاسی در منطق توسعه‌طلبانه افراد زیادی را به جذب در این نوع گروه‌ها ترغیب می‌کند.

به‌طور خلاصه، می‌توان گفت سه ویژگی اصلی گروه‌های توسعه‌طلب موفق درون سیستم‌های سیاسی از قرار زیر است:

- سازمان‌بندی منسجم و حتی بروکراتیک با ایدئولوژی متحدالشکل؛
- حدی کامل یا نسبی از انحصار اطلاعات؛
- ارتباط نزدیک به تصمیم‌گیرندگان بلندپایه و لابی قدرت‌مند.

در آخر، برخلاف آن‌چه رئالیست‌های کلاسیک فکر می‌کردند، دولت‌ها بیش‌تر از آن‌که توپ‌های بیلارد یا جعبه کفش سیاه باشند، مثل واسطه‌ای در برابر محیط خارجی و داخلی عمل می‌کنند.

۵.۴ آسیب‌پذیری دموکراسی در برابر گروه‌های توسعه‌طلب

سیستم‌های سیاسی متکی به دموکراسی بیش از هرچیز به رأی‌دهندگان و گروه‌های مدنی متکی‌اند. در چنین شرایطی، تلاش مستمر احزاب جهت پیروزی در انتخابات در جذب گروه‌های به اصطلاح خاکستری یا همان افرادی است که در وسط طیف‌بندی‌های سیاسی قرار گرفته و رأی از پیش مشخص شده‌ای ندارند. به‌دیگرسخن، جذب آن‌ها نیازمند انجام تبلیغات و ایجاد جاذبه‌های انتخاباتی است. در فقدان اطلاعات کافی و وجود رقابت‌های شدید انتخاباتی، گروه خاکستری بیش از هرچیز به سطحی‌اندیشی روی می‌آورد و جاذبه‌های بصری از قدرت تعیین‌کنندگی زیادی برخوردار می‌شوند. نتیجه آن‌که، ممکن است گروه‌های توسعه‌طلب از این شرایط به نفع خود استفاده کنند. شایان ذکر است که شعارهای پوپولیستی و استفاده گسترده از پروپاگاندا در چنین شرایطی فراگیر است. برای این کار نیز، گروه‌های توسعه‌طلب از عوام‌فریبان با قدرت اقناعی بالا (همان دموگاک‌ها) استفاده می‌کنند (Huntington 2006).

هم‌چنین، در فرایندهای زدوبند سیاسی، همان‌طور که در بالا نیز توضیح داده شد، این تمایل غیرقابل اجتناب وجود دارد که مطالب از دید عموم مردم پنهان شود که اگر احیاناً گروه یا طیفی فقط جهت انجام زدوبند سیاسی به چشم‌پوشی‌ها یا حمایت‌های خاصی برخلاف خط فکری خود عمل کرد، جایگاه اجتماعی خود را بی‌اعتبار نکرده باشد. در چنین شرایطی، به‌عقیدهٔ مرشایمر قدرت پاسخ‌گویی لیبرال دموکراسی عملاً زیرسؤال رفته و مردم از جریان اصلی تصمیم‌گیری کنار زده می‌شوند (Mearsheimer 2018).

در تکمیل این نظر می‌توان از یافته‌های هادسون استفاده کرد:

توزیع قدرت مؤثر بروکراتیک درون لیبرال دموکراسی‌ها این احتمال را به وجود می‌آورد که سازمان‌های بروکراتیک حکومت در یک شرایط رقابت‌آمیز در جهت کسب قدرت بیش‌تر قرار گیرند. به عبارت دیگر، این سازمان‌ها خود بازیگرانی مستقل از قوای سه‌گانه محسوب می‌شوند و گرچه بازوی اجرایی حکومت به حساب می‌آیند، ممکن است در جهت افزایش نفوذ و قلمرو و کنارزدن دیگر سازمان‌ها اطلاعات حیاتی را در انحصار خود گرفته و در نهایت عملکردی منفی و خلاف اهدافشان داشته باشند (Hudson 2019). همان‌طور که توضیح داده شد، کارتلی‌شدن فرایندهای سیاسی و انحصار اطلاعاتی از عوامل عمدهٔ سوءاستفاده‌های توسعه‌طلبانه محسوب می‌شوند. شرایط دیگری که ممکن است بهانهٔ کافی را به گروه‌های توسعه‌طلب بدهد، انفکاک افکار و سیاست‌های پیش‌نهادی درون حکومتی است. این شرایط که با هم به‌عقیدهٔ هاتسون به چندفکری (polythink) معروف است، خود می‌تواند به یک فضای

راکد سیاست‌گذاری و نهایتاً ایجاد بن‌بست سیاسی منجر شود. در چنین شرایطی، گروه‌های توسعه‌طلب با فرمولی متحدالشکل و واحد و داشتن حد بیش‌تری از سازمان‌یافتگی (به‌نسبت رقبای تدافعی‌تر) می‌توانند این انگاره را که نسخه آن‌ها تنها نسخه عملی برای برون‌رفت از بحران سیاسی است، به جامعه القا کنند.

۶.۴ آسیب‌پذیری سیستم‌های اولیگارشیک و دیکتاتوری در برابر گروه‌های توسعه‌طلب

احتمال ورود دیکتاتوری‌ها (به‌خصوص در مواقعی که نوعی پیش‌زمینه ذهنی حامی تحرکات تهاجمی وجود داشته باشد) به جنگ‌های بی‌مورد، باتوجه‌به نبود هیچ‌گونه محدودیت ساختاری بر تصمیم‌گیری‌های شخص یا هیئت حاکمه، بدیهی به‌نظر می‌آید. گرچه در مواردی که دیکتاتور پیش‌زمینه ذهنی جنگ‌طلب و توسعه‌طلبی نداشته باشد و به‌طور کلی انگاره رسیدن به امنیت از طریق توسعه‌طلبی توجیه‌پذیری کافی را (برای او) نداشته باشد، احتمالاً به‌طور خیلی مؤثری (حتی مؤثرتر از سیستم‌های دیگر) منفعت را در حیات بلندمدت سیاسی خود می‌بیند تا آن‌که بی‌جهت درگیر جنگی هزینه‌بر شود که درنهایت حکومت خودکامه خود را با نارضایتی‌های مدنی بیش‌تر تهدید کند. شاید حتی این تصور قابل‌بحث باشد که جوامع مدنی درون دیکتاتوری‌ها کم‌وبیش در موضوعات مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و ... با حکومت درون یک درگیری سیستماتیک قرار دارند و تولید یک بهانه و جبهه اعتراضی جدید توسط حکومت خیلی ایده بلنداندیشانه‌ای نیست، گرچه ذکر این نکته ضروری است که استفاده‌های سیاسی از دشمن‌سازی‌های ساختگی و گاهی ورود به جنگ‌های بی‌مورد در بسیاری از دیکتاتوری‌های تاریخ فراگیر بوده است.

سیستم‌های اولیگارشیک نیز با بهره‌گیری از توضیح مشابهی قابل‌بررسی هستند، اما در مواردی نیز وجود سازمان‌های بروکراتیک توسعه‌طلب با نفوذ بالا بین اولیگارک‌ها یا وجود دودستگی بین آن‌ها می‌تواند منجر به سیاست‌های توسعه‌طلبانه شود. برای مثال، با استناد به نظریه مخاطرات گروه‌اندیشی (groupthink) می‌توان چنین توضیح داد که گاهی در گروه‌های تصمیم‌گیری افراد با قدرت اقناعی بالاتر و هم‌چنین افراد کاریزماتیک‌تر می‌توانند افراد گروه را دچار خطای شناختی کنند. در چنین شرایطی، افراد گروه جذب نظرهای فردی می‌شوند که قدرت تکلم بالاتری دارد، فارغ از این‌که محتوای حرف او تا چه میزان در واقعیت قابل‌اجرا و درست باشد. ازطرف دیگر، شخصیت‌های کاریزماتیک و به‌خصوص با ویژگی‌های شخصیتی مردانه این تفکر را درون ذهن افراد ایجاد می‌کنند که اعتمادبه‌نفس کاریزماتیک مترادف با صحت و کارآمدی است (ibid.).

۷.۴ شرایط محیطی نظام بین‌الملل

فارغ از شرایط داخلی و نظام‌های فکری سطوح تقلیلی که تاحدی بررسی شد، نباید از تأثیرگذاری شرایط محیطی نظام بین‌الملل بر عوامل دیگر غافل شویم. گرچه حدود و شدت این تأثیرگذاری شاید در ابعادی که واقع‌گرایان تهاجمی از آن سخن می‌گویند نباشد، بی‌تأثیر هم نیست. در تمامی ریشه‌های توسعه‌طلبی این واقعیتی نهفته است که خواه‌ناخواه، اتفاقات و برداشتها در بستری از یک نظام بین‌الملل خاص شکل می‌گیرند؛ چه این نظام یک نظام آنارشیک هابزی باشد، چه نظامی مبتنی بر قانون و حقوق توزیع‌شده افقی بین اعضا (لاکی)، برداشتها از اعمال و تحرکات اعضا از هم‌دیگر متفاوت خواهد بود (Wendt 1999)، اما چیزی که تغییرناپذیر است وجود تعامل هستی‌شناسانه این بستر با سطوح دیگر است. در موارد بسیاری، شرایط محیطی نظام گزینه‌هایی را برای بازیگران ایجاد می‌کنند و در بسیاری از شرایط دیگر گزینه‌ها توسط چهارچوب‌بندی نظام محدود می‌شوند، گرچه نباید در هر دوی این شرایط نقش دولت‌ها و افراد تصمیم‌گیرنده به‌مثابه عروسک‌های خیمه‌شب‌بازی که توسط نظام بین‌الملل کنترل می‌شوند، برداشت کرد. به‌دیگرسخن، دولت‌ها چیزی جز یک ارتباط قوام بخش بین سازمان دولت (تعبیر وبری از دولت) و ساختار جامعه (تعبیر کثرت‌گرایانه از دولت) نیستند و همین آن‌ها را به کارگزاران کنش‌گر تبدیل می‌کند، نه لزوماً کارگزارانی منفعل. لذا درانتها، آن‌ها هستند که تصمیم می‌گیرند در بستر یک نظام بین‌الملل با ویژگی‌های خاص به چه صورت خود را بازتعریف کنند (ibid.).

۵. راه‌حل بقیه چیست؟

با فرض این که به‌هرصورت نظام بین‌الملل تأثیرگذاری خاص خود را در شکل‌گیری ایده‌های توسعه‌طلبانه درون یک کشور دارد، این سؤال ایجاد می‌شود که دیگر کشورها (که نظام بین‌الملل چیزی جز آن‌ها نیست) در مهار این تمایلات به چه ابتکاراتی دست می‌زنند. پاسخ به این پرسش بیش‌تر از آن‌که بتوان آن را در یک فرمول واحد جا داد، تاحد زیادی بسته به شرایط و موقعیت است، اما ذکر دو مرحله مختلف و معمول حائز اهمیت است:

- مرحله شکل‌گیری ایدئولوژی توسعه‌طلبانه و دشمن‌سازی و تصویرسازی می‌تواند با ارسال پیام‌های صریح و قاطع مهار شود. خواه این پیام‌ها لفظی باشد یا عملی صریح، در هر دو حالت باید از دریافت پیام از سوی کشور توسعه‌طلب اطمینان حاصل کرد؛

- در مرحله‌ای که اقدامات قبلی ثمربخش واقع نشده باشند و افسانه ساختگی درون کشور شکل گرفته باشد، باید در جهت بی‌اعتبار ساختن این افکار و پایه‌های آن قدم برداشت؛ چراکه دیگر در این مرحله ارسال هرگونه پیامی با برداشت‌های پیش‌داورانه افسانه‌سازی‌ها همراه خواهد بود و جواب عکس می‌دهد. به عبارت دیگر، عدم اقدام لفظی یا عملی در مقابل کشور توسعه طلب به ادامه باورهای آن منجر می‌شود و هم چنین اقدام در مقابل آن موجب قوام بخشی و صحه گذاشتن بر این باورها خواهد شد (ibid.).

۶. صنعتی شدن و ارتباط آن با توسعه طلبی

صنعتی شدن و به تعبیری توسعه اقتصادی متوازن درون کشورها یکی از فاکتورهای بازدارنده در مقابل سیاست‌های توسعه طلبانه است. در قدم اول، ذکر این نکته حائز اهمیت است که جوامع از پیش صنعتی شده تاحدودی عادت بازتوزیع منابع و قدرت سیاسی را در خود پرورانده‌اند و این خود باعث شکل‌گیری نظام سیاسی کثرت‌گرایانه‌ای می‌شود که قدرت متمرکز سیاسی در آن محلی از اعراب ندارد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت منابع اقتصادی و نفوذ سیاست‌گذاری متکثر این جوامع جذابیت چندانی برای قبضه کردن قدرت کانونی و متمرکز باقی نمی‌گذارد؛ چراکه بدون جلب نظر و موافقت سایر ذی‌نفعان سیاستی قابل اجرا نیست. در قدم دوم، می‌توان به این اشاره کرد که منافع تجاری و اقتصادی در این جوامع از پیش صنعتی شده در اغلب مواقع بیش‌تر از آن است که به راحتی بتوان آن‌ها را ندید گرفت. نتیجه آن‌که، همیشه مقاومتی ساختاری از سمت طبقه فرادست و سرمایه‌دار در مقابل توسعه طلبی‌های بی‌مورد به وجود می‌آید. در مقابل، جوامع صنعتی نشده یا جوامعی که بسیار بعد از دوران انقلاب صنعتی در مسیر صنعتی شدن قرار گرفته‌اند، با بهانه کسب منابع کافی برای صنعتی شدن و یا عقب‌نماندن از ماراتون استعمار (که تا قبل از آن‌ها توسط دیگران شروع شده)، ممکن است به سیاست‌های توسعه طلبانه روی آورند. از طرف دیگر، صنعتی شدن عجولانه و سرعتی نه تنها باعث ایجاد نابرابری‌های توزیعی (حداقل در ابتدا) می‌شود، بلکه باعث ایجاد طبقات متعارض درون جامعه و همچنین نخبگان حاکم خواهد شد. طبقات سربرآورده جدید و مدرن در مقابل طبقات قدیمی‌تر و سستی قرار گرفته و ممکن است شکاف بزرگی در تصریح منافع به وجود آید. نتیجه آن‌که خود این شکاف‌ها ممکن است گروه‌های متعارض را به سیاست‌های زدوبندی که پیش‌تر به آن‌ها اشاره شد، جهت جلوگیری از بن‌بست سیاسی سوق دهد (Gerschenkron 1962).

۷. نتیجه‌گیری

امروزه بعد از سال‌ها منازعه نظری میان مکاتب رئالیسم و لیبرالیسم، حال بار دیگر با شکل‌گیری وقایع اخیر در جنگ اوکراین و جمهوری فدرال روسیه، جهان نظری روابط بین‌الملل وزنه بیش‌تری را در سمت مکاتب واقع‌گرایی می‌بیند، گرچه ضعف نظری مکاتب نوواقع‌گرایی در سال‌های اخیر بارها توسط محققان و نظریه‌پردازان به‌نسبت جدیدتر تاحدودی با برقراری پل‌های ارتباطی بین این مکاتب و مکاتب سازه‌نگاری برطرف شده است. به‌دیگرسخن، امروزه دیگر نمی‌توان با استفاده از یک خط فکری خاص و فرمول واحد به تحلیل سیاست بین‌الملل نشست؛ آنچه امروز مورداستفاده کثیر محققان ذی‌ربط است، شامل طیفی ترکیبی از تمامی نظریه‌های موجود است که در شرایط مختلف و بنابه اقتضا مورداستفاده قرار می‌گیرند. طیف‌بندی نظریه‌پردازی تحلیلی امروز مرزهای به‌هم‌پیوسته غیرقابل تشخیصی در میان مکاتب نظری روابط بین‌الملل دارد، ولی این‌که چه طیفی پررنگی بیش‌تری در تحلیل هر تحلیل‌گر به‌وجود می‌آورد، موضوعی شناختی بوده و جذابیت هر خط فکری باتوجه‌به پیش‌زمینه‌های فکری و تاریخی فرد متفاوت می‌شوند. به‌عبارت‌دیگر، این‌که فرد تا چه میزان واقع‌گراست و تا چه میزان به سیاست خارجی لیبرال و مبتنی بر کنش اقتصادی معتقد است، از فرد به فرد و باتوجه‌به پیش‌زمینه‌های فکری آن‌ها متفاوت است، به‌طوری‌که دیگر نمی‌توان او را به‌تنهایی در یکی از این جریان‌ها مفروض گرفت. اثر اسنایدر به‌دلیل گستردگی و پیچیدگی ارتباط هریک از سطوح تحلیل با تصمیم‌گیری سیاست خارجی بالأخص تصمیمات توسعه‌طلبانه توانایی پوشش کامل جوانب مختلف در هرکدام از این سطوح را ندارد، ولی گذرهای آکادمیک وی از برخی مباحث و پررنگ‌ترکردن برخی دیگر به پیشرفت قابل‌توجه طیف‌بندی تحلیلی با سوگیری‌های واقع‌گرایانه کمک شایانی کرده است. می‌توان گفت تلفیق سطوح تحلیل یکی از مهم‌ترین کارهایی است که باوجود مخاطراتی که امروز امنیت نظام بین‌الملل را تهدید می‌کنند، از هر زمان دیگری حائز اهمیت است. اسنایدر در این کتاب با ترکیبی از ملاحظات شناختی در سطح خرد، هم‌چنین سیستم‌های سیاسی و دولت‌ها در سطح میانه، و درپایان با ورود به منطقه امن واقع‌گرایان یعنی سطح سیستمی تا حدود زیادی نقاط ضعف واقع‌گرایی را پوشش داده است. درآخر، اسنایدر به این نکته اشاره می‌کند که اثر وی قابلیت توضیح کشورهای کوچک‌تر و ضعیف‌تری را ندارد که قدرت خاصی در نظام بین‌الملل ندارند. درادامه، او با وام‌گرفتن از مدل اقتصاد بین‌الملل به این اشاره می‌کند که گرچه سیاست‌های داخلی قدرت‌های بزرگ می‌توانند تأثیرات واضحی بر محیط نظام بین‌الملل داشته باشند، درمورد قدرت‌های کوچک‌تر این شرایط

برعکس عمل می‌کند و آن‌ها معمولاً سیاست‌های داخلی خود را محدود به چهارچوبی می‌بینند که توسط نظام بین‌الملل بر آن‌ها تحمیل شده است و بیش‌تر از آن‌که سیاست‌های زدوبندی در جهت توسعه‌طلبی خاصی داشته باشند، زدوبندها در جهت مدیریت تحمیل‌های ساختاری عمل می‌کنند.

در نهایت، شایان ذکر است که گرچه بخش‌های نقد محتوایی و نقد موضوعی در نوشتار منفک شده‌اند، در ساختار نقد مرز مشخصی بین تحلیل و نقد موضوعی و محتوایی به‌دلیل ویژگی‌های کتاب عملاً وجود ندارد و در بسیاری از مباحث درهم‌تنیدگی و پیوستگی لاینفکی بین آن‌ها موجود است.

پی‌نوشت

۱. منظور از توسعه‌طلبی در این‌جا ترجمه واژه expansionist در متن اصلی است که مفهومی جاه‌طلبانه به‌منظور گسترش قلمرو نفوذ و حتی قلمرو سرزمینی دارد، لذا با مفهوم توسعه با بار معنایی مثبت تفاوت دارد.

کتاب‌نامه

مشیرزاده، ح. (۱۳۸۴)، تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل، تهران: سمت.

Beyer, A. C. (2017), *International Political Psychology*, London: Palgrave Macmillan.

Day, V. M and B. S. Hudson (2019), *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Maryland: Rowman & Littlefield.

Eyerman, R. (1981), "False Consciousness and Ideology in Marxist Theory", *Acta Sociologica*, vol. 24, no. 1-2, 43-56.

Gerschenkron, A. (1962), *Economic Backwardness in Historical Perspective: A Book of Essays*, vol. 584, Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Gilpin, R. (1981), *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Huntington, S. P. (2006), *Political Order in Changing Societies*, New Haven: Yale University Press.

Hwang, J. (2005), "Offensive Realism, Weaker States, and Windows of Opportunity: The Soviet Union and North Korea in Comparative Perspective", *World Affs*, vol. 168, 39.

Jervis, R. (2017), *Perception and Misperception in International Politics: New Edition*, Princeton: Princeton University Press.

Kahneman, D. S. (1982), *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*, Cambridge: Cambridge University Press.

Mearsheimer, J. J. (2001), *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton.

Mearsheimer, J. J. (2018), *Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*, New Haven: Yale University Press.

Mueller, D. (2003), *Public Choice III*, Cambridge: Cambridge University Press.

Olson, M. (2022), *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*, New Haven: Yale University Press.

Robert Jervis, J. L. (1991), *Dominoes and Bandwagons: Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, New York: Oxford University Press.

Van Evera, S. (2013), *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, New York: Cornell University Press.

Walt, S. M. (1990), *The Origins of Alliance*, Cornell University Press.

Waltz, K. (1979), *Theory of International Politics*, London: Addison-Wesley.

Wendt, A. (1999), *Social Theory of International Politics*, vol. 67, Cambridge: Cambridge University Press.

